

Література

1. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-III. — К. : Видавничий дім «Скіф», 2007. — 80 с.
2. Алексеев В. Реформа для самодостатності територіальних громад в Україні / Валерій Алексеев // Економічний часопис. — XXI. — 2009. — № 3–4. — С. 48–52.
3. Давиденко С. Європейські уроки децентралізації влади: різні підходи держави та органів місцевого самоврядування до адміністративної реформи (фінансовий аспект) / Сергій Давиденко // Економічний часопис. — 2008. — № 1–2. — С. 49–51.
4. Єрошкіна О. О. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів / О. О. Єрошкіна : матеріали міжнар. наук.-практ. конф [Розвиток фінансових ринків та інститутів в умовах міжнародної інтеграції], (19–20 лютого, 2009 р.). — Ч. II. — Полтава, 2009. — С. 40–42.
5. Малярчук А. К. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів / А. К. Малярчук // Вісник Тернопільської академії народного господарства. — Тернопіль : Економічна думка, 2005. — С. 153–160.
6. Фінський досвід місцевого самоврядування — для українських міст / [наук. видання / за заг. ред. О. І. Соскіна]. — К. : Вид-во «ІТС», 2006. — 64 с.
7. Шевчук М. І. Сучасні проблеми управління фінансовими потоками регіону в країнах ЄС // Науковий вісник. — Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. — Вип. III. — Т. 1. — 457 с.
8. Якуб С.Н. Місцеві податки і збори Німеччини / Н. І. Вовна, Й. М. Бескид ; зб. наук. праць кафедри економічного аналізу. — Тернопіль: Економічна думка, 2004. — Вип. 13. (Ч. I.) — С. 140–145.

Статтю подано до редакції 21.10.2012 р.

УДК 339.9.012:330.8

М.М. Костриця, канд. екон. наук, доцент
кафедри економічної теорії,
Житомирський державний технологічний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ У ПОСТКРИЗОВОМУ СВІТІ: ГЕОЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

АНОТАЦІЯ. Досліджено геоекономічні пріоритети України у їх взаємозв'язку з процесами глобалізації та світової нестабільності. Пропонуються можливі конкурентні стратегії країни у посткризовій стадії світової економічної системи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: геоекономіка, глобалізація, глобальна нестабільність, конкурентоспроможність, стратегія блакитного океану.

АННОТАЦИЯ. Исследуются геоэкономические приоритеты Украины и их взаимосвязи с процессами глобализации и мировой нестабильности. Предлагаются возможные конкурентные стратегии страны в посткризисный период мировой экономической системы.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: геоэкономика, глобализация, глобальная нестабильность, конкурентоспособность, стратегия голубого океана.

ABSTRACT. The geoeconomic priorities of Ukraine in their relationship with the processes of globalization and global instability are investigated. Possible competitive strategies of the country in the post-crisis phase of the global economic system are proposed.

KEYWORDS: geoeconomics, globalization, global instability, competitiveness, blue ocean strategy.

Постановка проблеми. У сучасному динамічному світі практично жодна країна не залишається осторонь глобалізаційних процесів. Водночас ключовою характеристикою сучасної міжнародної економічної системи є глобальна фінансово-економічна нестабільність, криза соціальних, економічних, політичних інститутів та інституцій. За синергетичною парадигмою світова економічна система перебуває у точці біфуркації — невизначеності траєкторії подальшого розвитку. При цьому погляди аналітиків, науковців на розвиток подій часто є багатоваріантними — від подальшої стагнації та руйнації світової економіки до глобального перерозподілу та появи нових центрів і периферії у світ-системі.

Завдання визначення вектору руху постало і перед Україною. Однак, проблеми глобальної нестабільності та невизначеності посилюються внутрішніми протиріччями у нашій державі (в першу чергу, політичними, світоглядними і, як похідними від них, економічними). Таким чином, зовнішні та внутрішні точки біфуркації української економіки вимагають пошуку конкурентних стратегій як саморозвитку, так і завоювання конкурентних позицій на регіональному та світовому рівнях.

При цьому якісно нові конкурентні стратегії не можуть спиратись на застарілі доктрини геополітичної (читай — воєнної) могутності, а повинні використовувати передусім економічний потенціал держави. Теоретико-методологічною основою трансформації національних стратегій конкурентоспроможності має стати геоекономіка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Геоекономіка є новим науковим напрямом соціальних наук, що почав формуватися лише у 90-і рр. ХХ ст. У предметному полі геоекономіки поєднуються у єдиний комплекс питання економічної історії, економічної теорії, економічної географії, сучасної світової економіки й політології, конфліктології, загальної теорії систем управління.

Серед закордонних і вітчизняних дослідників, що вивчають окремі проблеми конкурентоспроможності і геоекономіки, варто виділити Е. Люттвака, М. Портера, К. Жана, П. Савона, Ч. Кіма, Е. Кочетова, В. Дергачова, П. Шеремети, О. Білоруса, В. Чужикова та ін. Однак, їх дослідження або часто охоплюють мікро-, та мезорівень, або зосереджені на певних аспектах геополітики інших країн.

Геоекономіка є міждисциплінарним напрямом, який охоплює широке коло питань глобальної економіки та міжнародних відносин. У даній статті перед нами стоїть завдання дослідити взаємозв'язок між категоріями «конкурентоспроможність», «стратегія», «геоекономіка» та окреслити можливі стратегії розвитку України в умовах глобальної нестабільності.

Викладення основного матеріалу. У найширшому розумінні, геоекономіка є новою геополітикою, спрямованою на розробку і втілення стратегії розвитку

держави у глобалізованому світі, досягнення лідерських позицій за рахунок переважно економічних інструментів.

«Хрещеним батьком» геоекономіки став консультант Ради з національної безпеки Державного департаменту США Едвард Люттвак. На його думку, геоекономіка поступово замінює геополітику, за якої глобальна конкуренція держав переходить із воєнно-стратегічної сфери в галузь економіки.

У Європі концепція геоекономіки у ті ж роки активно розроблялася в Італії генералом Карло Жаном, який на початку 1991 р. опублікував статтю «Геоекономіка: інструментарій, стратегія й тактика», що відображає геополітичні конструкти і воєнно-стратегічний стиль мислення автора. На думку К. Жана, «геоекономіка ґрунтується не тільки на логіці, але й на синтаксисі геополітики й геостратегії, а в ширшому сенсі — і на всій практиці конфліктних ситуацій». У цілому, в працях італійських учених (К. Жан, П. Савона, С. Фіоре, Ф. Бруні Рочча) геоекономіка визначається як «дисципліна, що вивчає ті аспекти міжнародної конкуренції, де головними діючими особами виступають не корпорації, трести або банки, а держави» [1].

Французький дослідник Паскаль Лоро, засновник відповідного тематичного академічного журналу та інституту, вказує, що геоекономіка аналізує економічні стратегії (перш за все, комерційні), визначені політиками держав з метою захисту власних економічних систем чи окремих секторів, а також з метою допомоги підприємствам в отриманні технологій та завоюванні на їх основі певних сегментів світового ринку. Дії, спрямовані на досягнення зазначених цілей, є елементом влади та міжнародного впливу і дозволяють реалізовувати країнам або підприємствам свій економічний і соціальний потенціал [2].

На пострадянському просторі розробка геоекономічного інструментарію дослідниками й освоєння геоекономічного підходу державними установами розпочалися у Росії після розпаду СРСР. О. Неклесса — один із провідних російських науковців у даному напрямі — визначає геоекономіку «як просторову локалізацію типів економічної діяльності в глобальному контексті і пов'язану із цим феноменом нову формулу світового поділу праці, а також як злиття політики й економіки у сфері міжнародних відносин, формування на цій основі системи стратегічних (глобальних) взаємодій» [3].

В Україні геоекономічні дослідження до цього часу ще не набули системного характеру. Один із лідерів відповідної наукової думки, засновник інституту геополітики професор В. Дергачов у монографії «Геоекономіка» визначає останню як «нову систему економічної організації світового господарства», «механізми і стратегії освоєння світового економічного простору» та одночасно як «науку про державну стратегію розвитку, досягнення світової або регіональної могутності переважно економічним шляхом» [4].

Визначення геоекономічних пріоритетів для України як однієї з нових незалежних держав, що виникли у постсоціалістичній Європі, мало стати ключовим завданням вже у 1991 році. Однак, домінуючий серед українців менталітет «хліборобської нації» (за поглядами Г. Сковороди), характеризується стратегічною «короткозорістю», тобто невмінням бачити, планувати і досягати довгострокових цілей. У зв'язку з цим за роки незалежності проблема геоекономіч-

них пріоритетів розвитку не була чітко визначеною та зафіксованою у стратегічних документах держави.

З точки зору завдань геоекономіки (досягнення регіональної або глобальної конкурентоспроможності), одним із ключових індикаторів даної характеристики країни є її рейтинг у відповідному щорічному індексі Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) [5]. Серед 144 країн у дослідженні 2012—2013 рр. Україна спромоглась покращити свою позицію на дев'ять сходинок, посівши 73 місце.

Відповідно до зазначеного індексу, конкурентоспроможність країни визначається як набір інструментів, стратегій і факторів, які визначають рівень продуктивності країни. Рівень продуктивності, у свою чергу, впливає на стійкість рівня добробуту. Іншими словами, конкурентоспроможніші економіки прагнуть забезпечувати можливість своїм громадянам отримувати більше доходів.

При розрахунку ІГК враховуються 111 показників, які згруповані у 12 розділів. За цими групами наша країна має такі позиції: якість інститутів — 132, інфраструктура — 65, макроекономічна стабільність — 90, здоров'я та початкова освіта — 62, вища освіта і професійна підготовка — 47, ефективність ринку товарів і послуг — 117, ефективність ринку праці — 62, розвиток фінансового ринку — 114, технологічний рівень — 81, розмір ринку — 38, ведення бізнесу — 91, інновації — 71.

Найслабшою ланкою у глобальній конкурентоспроможності для України за результатами досліджень є інституційне середовище. Неефективне інституційне середовище у поєднанні з макроекономічною нестабільністю, нерозвинутими ринками товарів, послуг, фінансів і складними умовами ведення бізнесу роблять економіку нашої держави неконкурентоспроможною на світовій арені.

Для зміни існуючого становища нашої країни та здійснення трансформацій однією з ключових геоекономічних цілей має бути визначення та реалізація стратегічних векторів розвитку держави. В сучасних реаліях це завдання ускладнюється, адже необхідно мати чітку стратегію свого розвитку в умовах світової невизначеності.

У найширшому розумінні, стратегія — це недеталізований довгостроковий план певної діяльності, спосіб досягнення визначеної цілі. Стратегія має володіти певним ступенем гнучкості (адаптивності) до умов, що змінюються, а також переходити від абстракції до конкретики шляхом розробки та втілення детальних планів реалізації цілі.

Геоекономіка формує механізми конкурентоспроможності національної економіки і виступає технікою перерозподілу світового доходу на користь держави та її громадян у геоекономічному просторі. Фактично геоекономіка і конкурентоспроможність стають нерозривними, взаємодоповнюючими поняттями. Держава, яка не присутня на геоекономічній мапі світу і яка не усвідомлює та не захищає свої економічні інтереси, не може претендувати на високий світовий статус (конкурентну позицію). Водночас, тільки висококонкурентні держави, структури та інституції здатні формувати «порядок денний» світової економіки та перерозподіляти частину світового доходу на свою користь [6, с. 39].

За поглядами М. Портера [7], стратегічним напрямком підвищення конкурентоспроможності є інноваційна диверсифікація. Інновації є природною властивістю конкурентоспроможності.

Центральними «гравцями» на геоекономічній мапі світу стають країни-інноватори, транснаціональні корпорації, міжнародні урядові та неурядові організації, мережеві, кластерні та інноваційні (технопарки, технополіси та ін.) бізнес-структури. При цьому ефективною стратегією геоекономічної поведінки стає кардинально інший підхід до конкуренції — так звана стратегія блакитного океану.

Ідеологи стратегії блакитного океану Чан Кім і Рене Моборн [8] доводять, що найкращий метод перемогти конкуренцію — її уникати, створювати галузь, ринковий простір, де конкуренції практично немає, де її ніколи не було. Інноваційні компанії і країни не конкурують у так званому «червоному океані», де конкуренція існує «лоб у лоб», що призводить до зниження цін конкурентів, а відтак вони повинні знижувати затрати, звільняти робітників, і це закінчується червоним кривавим океаном. Блакитний океан — це спроба робити високоякісні речі з низькими затратами, і робити їх швидко.

За думкою П. Шеремети [8], для впровадження стратегії блакитного океану на рівні країни (як і на рівні окремої фірми), необхідні мінімум три компоненти. По-перше, потрібне бажання інноваційності. І компанія, і країна має бути готова йти на ризик, мати бажання здійснювати інновації. На жаль, дуже небагато країн готові це робити, вони краще переважають. По-друге, має бути вміння слухати і чути ринок, споживачів, конкурентів, ідеї. Країни у світі бувають настільки горді за себе, що перестають чути когось, окрім себе. По-третє, має бути дисципліна впровадження стратегій, інакше навіть найкращі ідеї приречені на невдачу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, геоекономіка є продуктом нового мислення, який, за концепцією А. Тойнбі, є «відповіддю» на глобальні трансформації («виклики») світової системи. У зв'язку з цим, інноваційна складова пронизує геоекономіку через усі складові: виробничу, технологічну, фінансову, інституційну.

Стосовно національної економіки у світовій системі, головною метою є високий рівень конкурентоспроможності — здатність краще, ніж конкуренти, реалізовувати свій потенціал і досягати високих стандартів в умовах глобальної економіки. Бути конкурентоспроможним — означає випереджати на крок конкурентів, бути новатором, лідером, який визначає напрямок руху, а не пристосовується до інших.

В умовах глобальної нестабільності та подолання світової кризи для швидких і якісних змін необхідно використовувати один з найновіших і найпопулярніших підходів у стратегічному управлінні — стратегію блакитного океану. Теоретико-методологічне обґрунтування стратегії блакитного океану для України має бути предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Жан К., Савона П. Геоекономіка (господство экономического пространства) / Пер. с ит. — М., 1997. — 207 с.
2. *Pascal Lorot* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Pascal_Lorot.
3. Геоекономіка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.archipelag.ru/geoeconomics/>

4. *Дергачев В.* Геоэкономика: учебник для вузов. — К.: ВИРА-Р, 2002. — 512 с.
5. The Global Competitiveness Report 2012–2013 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf
6. Геоэкономика и конкурентоспособность России: Научно-концептуальные основы геоэкономической политики России: Научно-аналитический доклад / М.Ю. Байдаков, Н.Ю. Кони́на, Э.Г. Кочетов, Е.В. Сапир, В.Л. Сельцовский, Н.С. Столярова, Е.Д. Фролова; Под науч. ред. Э.Г. Кочетова; Обществ. ак. наук геоэкономики и глобалистики. — М.: Книга и бизнес, 2010. — 388 с.
7. *Портер М.* Конкуренция: Пер с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. — 495 с.
8. *Кім Ч., Моборн Р.* Стратегія блакитного океану [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/articles/13474/temp>
9. Павел Шеремета рассказал о конкуренции специалистов на глобальном рынке [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.lvbs.com.ua/uploads/resource/tochka.net.pdf>.

Статтю подано до редакції 22.10.2012 р.

УДК 330.342.172:339.9 (477)

Б.Я. Кузняк, д-р екон. наук, професор,
Л.М. Радченко, аспірантка,
асистент кафедри міжнародної економіки,
Ю.О. Кирпота, студентка,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ВПЛИВ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН НА АКТИВІЗАЦІЮ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто теоретичні питання створення і особливості функціонування спеціальних (вільних) економічних зон закордоном. Проаналізовано ефективність діяльності БЕЗ в Україні. Виділено проблеми, які гальмують подальший розвиток українських БЕЗ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: вільна економічна зона, спеціальна економічна зона, ефективність, прямі іноземні інвестиції, експорт.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены теоретические вопросы создания и особенности функционирования специальных (свободных) экономических зон за рубежом. Проанализирована эффективность деятельности СЭЗ в Украине. Выделены проблемы, которые тормозят дальнейшее развитие украинских СЭЗ.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: свободная экономическая зона, специальная экономическая зона, эффективность, прямые иностранные инвестиции, экспорт.

ABSTRACT. The theoretical issues of creation and functioning of special (free) economic zones abroad have been considered in the article. The effectiveness of the FEZ functioning in Ukraine has been analyzed. The prospects of further development of the FEZ are detected. The problems that impede the further development of Ukrainian FEZ have been underlined.

KEYWORDS: free economic zone, special economic zone, efficiency, FDI, export.